

ภาวะกาลหลังโลกรวนในเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก”: การอุปลักษณ์และการสื่อความหมาย

Post-Apocalypse in Short Story “Unorthodox Lion”: Metaphor and Meaning

คมกฤษณ์ วรเดชนัยนา¹

Khomkrit Woradejnaiyana¹

Received: 29 September 2023

Revised: 30 November 2023

Accepted: 12 December 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะกาลหลังโลกรวนในรวมเรื่องสั้นสิงโตนอกคอก ในเชิงการอุปลักษณ์และการสื่อความหมาย จากตัวบทเรื่องสั้นจำนวน 3 เรื่อง คือ 1) จะขอรับผิดทั้งหมด แต่เพียงผู้เดียว 2) สมาชิกในหลุมหลบภัย และ 3) สิงโตนอกคอก ซึ่งทั้ง 3 เรื่องนั้น จะกล่าวถึงภาวะกาลหลัง โลกรวนว่ามีสภาวะเช่นไร โดยไม่กล่าวถึงช่วงภาวะโลกรวนว่าเป็นอย่างไร โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องภาวะกาลหลังโลกรวน รวมทั้งแนวคิดเรื่องการอุปลักษณ์และการสื่อความหมาย เพื่อจะหาคำตอบว่า เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องสะท้อนภาวะกาลหลังโลกรวนมีการอุปลักษณ์อย่างไรและสื่อความหมายว่าเช่นใด จากผลการศึกษา การอุปลักษณ์ภาวะกาลหลังโลกรวนพบว่า 1) ภาวะกาลหลังโลกรวนเป็นอุปลักษณ์ของความดิบเถื่อน ซึ่งเป็นอำนาจความดิบเถื่อนของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า กระทำต่อผู้ที่แตกต่างและต่ำต้อยกว่าตนเอง 2) ภาวะกาลหลังโลกรวนเป็นอุปลักษณ์ของการล่มสลายของระบบศีลธรรมของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าที่มักจะกดขี่ข่มเหงและไร้ซึ่งศีลธรรมต่อผู้ที่แตกต่างและต่ำต้อย ส่วนประเด็นของการสื่อความหมาย พบว่า มีการนิยามความหมายให้กับภาวะกาลหลังโลกรวน 2 ประการ คือ 1) ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจธรรมชาติ ซึ่งเป็นอำนาจธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถหยั่งถึงได้ เป็นการสั่นคลอนความเข้าใจของมนุษย์ที่มักตั้งตนบนมโนทัศน์ที่ว่าตนเองอยู่เหนือธรรมชาติทั้งปวง 2) ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งสะท้อนความไม่เท่าเทียมกัน โดยมักจะปรากฏในทุกๆ เรื่อง ในทุกๆ พื้นที่ ในทุกๆ ภาคส่วน และในทุกๆ กาลเวลา อันเชื่อมโยงไปถึงเรื่องสวัสดิภาพของผู้คนในสังคมหลังโลกรวนได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ภาวะกาลหลังโลกรวน, การอุปลักษณ์, การสื่อความหมาย, เรื่องสั้นสิงโตนอกคอก

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

¹ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Technical Education, Rajamangala University of Technology Isan Khonkaen Campus

Abstract

The purpose of this article is to study the post-apocalyptic situation in the short story. Unorthodox Lion, in terms of metaphor and meaning, derived from the script of 3 short stories: 1) Taking Full Responsibility; 2) Members of the Bunker; and 3) Unorthodox Lion. It looks for answers regarding the characteristics and meanings of the apocalypse and the post-apocalypse, including the concepts of metaphor and meaning. It is found that: 1) the post-apocalyptic time is a symbol of lawlessness, representing the power of lawlessness exercised by those in authority over others who are different and inferior. 2) The post-apocalyptic world is a metaphor for the collapse of the moral system of dominants, who tend to be tyrannical and immoral towards those who are different and inferior. Concerning the aspect of meaning, it was found that there are two meanings for the post-apocalypse: 1) Post-Apocalypse as a symbol of natural power which is a natural power that humans can aspire to, shaking the understanding of humans who often place themselves above nature. 2) Post-Apocalypse as a symbol of social inequality, reflecting the inequality that often appears in every story, in every place, in every region, and in every era. This is related to the issue of people's well-being in the post-apocalypse society.

Keywords: Post-Apocalypse, Metaphor, Meaning, Short Story Unorthodox Lion

บทนำ

ภาวะกาลหลังโลกรวน (Post-Apocalypse) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์โลกรวน Hill (2018) ซึ่งให้เห็นว่า “วรรณกรรมแนวภาวะกาลหลังโลกรวนนี้ การอยู่รอดของมนุษยชาติถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะจะปรากฏทั้งโรคระบาด ภัยพิบัติ ซอมบี้และสงคราม ซึ่งเป็นตัวเร่งให้เกิดการล่มสลายของมนุษยชาติ” สอดคล้องกับ Heffernan (2015: 66) ที่กล่าวว่า “เล่าเรื่องวันสิ้นโลกแบบดั้งเดิมที่มีคำสัญญาว่าจะมีการปฏิวัติโลกที่ดีกว่าหลังจากการทำลายล้าง หลายคนติดอยู่กับความคิดถึงอดีต อดีตที่นำไปสู่ภัยพิบัติ โดยไม่มีความหวังในการต่ออายุ ตั้งแต่ The Walking Dead และ The Road เรื่องเล่าเหล่านี้ละทิ้งมนุษย์เพื่อเอาชีวิตรอดท่ามกลางซากปรักหักพัง” ตั้งความตอนหนึ่ง ว่า

[...มีข่าวลือมากมายเกี่ยวกับการกินศพในครอบครัวของตนเอง เพื่อนบ้านบางคนถึงขั้นไปเคาะประตูขอแบ่งเนื้อเมื่อได้ข่าวว่าบ้านข้างๆ มีใครบางคนตาย บางครั้งเนื้อก็ถูกหยิบยื่นให้ด้วยใจอารี แต่บางครั้งก็ถูกตวาดกลับพร้อมคำตอบว่าได้ฝังลูกเล็กเด็กแดงหรือคนชรานั้นไปแล้ว...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 8)

ข้อความข้างต้นคัดมาจากตัวบทในเรื่องสั้น “จะขอรับผิดชอบทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว” หนึ่งในรวมเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก” ความน่าสนใจของตัวบทนี้คือ เนื้อหาของบทบรรยายดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาของมนุษย์กับวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมภาวะกาลหลังโลกรวนได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าตัวบทจะมีได้กล่าวถึงต้นสายปลายเหตุของวิกฤตการณ์ดังกล่าว หากแต่เนื้อหากล่าวถึงสภาวะแห่งความทุกข์ทรมานจากสิ่งแวดล้อมคือ

อากาศที่หนาวเหน็บนำมาสู่การขาดอาหารจนทำให้ผู้คนหลังม่านกำแพงเมืองล้มตายและกลายเป็นอาหารของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะไม่มีอาหารใดๆ หลงเหลืออยู่ตลอดฤดูหนาวอันแสนโหดร้าย แม้ตัวบทจะมีไต๋กล่าวถึงสาเหตุใดฤดูหนาวจึงโหดร้ายและยาวนาน แต่ความเป็นจริง เราต้องยอมรับว่าสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง คือ “มนุษย์ทุกคนมีส่วนทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป” และข้อความที่ มอเดรีตกล่าวในตอนหนึ่งว่า

[...ปัญหาเรื่องเนื้อไม้หนักหนาเท่าเรื่องพิน” มอเดรีตพูดละประโยคหนึ่งไว้ในใจ ตราบไต๋ที่มันยังหนาวมากพอจะฆ่าคนให้ตาย คนในเมืองก็ยังมีเนื้อมาเพิ่มอยู่เสมอ...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 9)

ทั้งนัยยะสำคัญให้ผู้อ่านได้ขบคิดว่าเกิดอะไรขึ้นกับโลกมนุษย์ ที่แม้กระทั่งพินยังเป็นสิ่งหายากและมีคุณค่าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในฤดูหนาวอันแสนโหดร้ายเช่นนี้

บทความนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ทั้งในแง่การอุปถัมภ์และการสื่อความหมาย โดยในแง่การอุปถัมภ์ บทความนี้นำเสนอความเห็นที่ว่าเรื่องสั้นจะขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว เป็นวรรณกรรมนำเสนอมุมมองต่อวิกฤติ ด้านสิ่งแวดล้อมและภาวะกาลหลังโลกรวน ถึงแม้ว่าเรื่องสั้นจะขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียวจะไม่ได้นำเสนอต้นตอของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นำมาสู่สภาวะที่ทั้งเมืองตกอยู่ภายใต้อากาศหนาวอันแสนโหดร้าย แต่เรื่องสั้นสิงโตนอกคอก ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกนำมาตั้งเป็นชื่อหนังสือนั้น กล่าวถึงต้นตอของภาวะกาลโลกรวนว่ามาจากสงครามกลางเมืองที่แบ่งระหว่างคนสองกลุ่มที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกัน จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า แท้จริงแล้วภาวะกาลหลังโลกรวนมิได้มีต้นสายปลายเหตุมาจากวิกฤติด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพียง

อย่างเดียว หากแต่ยังมีองค์ประกอบอื่นอย่าง “สงคราม” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่ภาวะกาลโลกรวนและภาวะกาลหลังโลกรวนตามลำดับ

ส่วนในแง่ของการสื่อความหมายที่สอดประสานไปกับการอุปถัมภ์นั้น จะชี้ให้เห็นการใช้มุมมองของตัวละครที่เป็นมนุษย์ในเรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องโดยนำเสนอความคิดที่ว่าในรูปแบบการเขียนที่เป็นพฤติกรรมของตัวละครมนุษย์นั้นไม่ว่าจะในเรื่อง จะขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว สมาชิกในหลุมหลบภัย และสิงโตนอก ใช้มุมมองตัวละครที่เป็นมนุษย์ในการวิพากษ์ความอหังการของมนุษย์ที่กระทำทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอด แม้กระทั่งการกินซากศพของผู้ที่ตายในฤดูหนาวอันแสนโหดร้าย ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดคำถามว่า “มนุษย์” กับ “สัตว์” แตกต่างกันอย่างไรร ในสภาวะจนตรอกเช่นนี้ ซึ่งแท้จริงแล้วอาจเป็นสิ่งสมมุติ ที่ตั้งขึ้นบนมโนทัศน์ความอหังการของมนุษย์ว่าเหนือกว่าสัตว์อื่นหรือแม้กระทั่งมนุษย์บางกลุ่มยังอยู่เหนือมนุษย์บางกลุ่ม ส่วนประเด็นที่สองเป็นการวิเคราะห์กลวิธีการเสนอความคิดที่เรื่องสั้น ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียวและสิงโตนอกคอกใช้ในการสื่อสารกับผู้อ่าน โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องภาวะกาลหลังโลกรวน รวมทั้งแนวคิดเรื่องการอุปถัมภ์และการสื่อความหมาย มาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการอุปถัมภ์ภาวะกาลหลังโลกรวนในเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก”
2. เพื่อศึกษาการสื่อความหมายภาวะกาลหลังโลกรวนในเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก”

ขอบเขตของการวิจัย

ตัวบทเรื่องสั้นที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้ตัวบทเรื่องสั้น ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับแนวคิดภาวะกาลหลังโลกรวน ซึ่งจะไม่ปรากฏเหตุการณ์

ก่อนภาวะโลกรวน แต่จะเข้าสู่เรื่องราวของภาวะ
กาลหลังโลกรวนโดยตรงว่าเกิดเหตุการณ์อะไร
บ้าง และเหตุการณ์ดังกล่าวมีส่วนในการพัฒนา
ท้องเรื่องและคลี่คลายปมปัญหาต่างๆ จึงได้
คัดเลือกจากหนังสือเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก” ของ
จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท ซึ่งเป็นงานเขียนที่ได้รับ
รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน
THE S.E.A. WRITE AWARD (ประเภทเรื่องสั้น
ประจำปี 2560) มาเป็นข้อมูลในการวิจัย จำนวน
3 เรื่อง ดังนี้

1. จะขอรับผิดชอบทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว
(เรื่องสั้นยอดเยี่ยมรางวัลอินทร์อะวอร์ด
ประจำปี 2558)

2. สมาชิกในหลุมหลบภัย

3. สิงโตนอกคอก (เรื่องสั้นชนะเลิศรางวัล
พระยาอนุমানราชชน ประจำปี 2557)

ตัวบทเรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องข้างต้น มีลักษณะ
และเนื้อเรื่องที่มืองค์ประกอบสำคัญของ
วรรณกรรมแนวภาวะกาลหลังโลกรวน คือ
โรคระบาด ภัยพิบัติ สงคราม การเอาตัวรอดเปรียบ
ผู้วิจัยจึงได้เลือกสรรมาเป็นชุดข้อมูลหลัก
สำหรับการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. สืบค้นและรวบรวมเอกสารและงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องกับภาวะกาลโลกรวนและหลังโลกรวน

2. วิเคราะห์ตัวบทเบื้องต้นว่าเรื่องใด
มีลักษณะและเนื้อเรื่องสอดคล้องกับแนวคิดภาวะ
กาลหลังโลกรวน

3. วิเคราะห์ตัวบทที่มีลักษณะและ
เนื้อเรื่องสอดคล้องกับแนวคิดภาวะกาลหลัง
โลกรวนอย่างละเอียด

4. เรียบเรียงผลการวิจัยและนำเสนอ
ผลการวิจัย

ภาวะกาลโลกรวน (Apocalypse) และ
ภาวะกาลหลังโลกรวน (Post-Apocalypse) กับ
แนวทางการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัยในเชิงการ
อุปลักษณะและการสื่อความหมาย

คำว่า “อุปลักษณะ” คือ ภาพพจน์ที่นำเอา
สิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติ
บางประการร่วมกันมาเปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบ
ว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรงเช่น “เขาเป็น
สิงห์ทะเลทราย” หรือ “เธอเป็นแก้วตาและดวงใจ
ของพ่อแม่” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545 : 261)
การอุปลักษณะนั้น เป็นเครื่องมือแห่งจินตนาการ
เชิงกวีและวาทศิลป์ที่เจริญรุ่งเรือง เป็นเรื่องของ
ความพิเศษมากกว่าภาษาธรรมดา ยิ่งไปกว่านั้น
การอุปลักษณะมักถูกมองว่าเป็นลักษณะ
ของภาษาเพียงอย่างเดียว เป็นเรื่องของคำพูด
มากกว่าความคิดหรือการกระทำ ด้วยเหตุนี้
คนส่วนใหญ่จึงคิดว่าพวกเขาสามารถเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันโดยไม่ต้องอุปลักษณะ ในทางกลับกัน
เราพบว่าคำอุปลักษณะนั้นแพร่หลายในชีวิตประจำวัน
ไม่ใช่แค่ในภาษาเท่านั้น แต่ในความคิดและ
การกระทำ ระบบแนวความคิดธรรมดาของเรา
ในแง่ที่เราคิดและกระทำ มีลักษณะเป็นเชิงอุปลักษณะ
โดยพื้นฐาน (Lakoff & Johnson, 1980 : 3)

Buell (1995: 285) กล่าวว่า “Apocalypse”
เป็นคำอุปลักษณะที่ทรงพลังที่สุดเกี่ยวกับ
จินตนาการด้านสิ่งแวดล้อมร่วมสมัยที่มีอยู่ เช่น
เดียวกับ Thompson (1997 : 13-14) กล่าวว่า
“Apocalypse” เป็นคำเรียกที่ใช้ในวรรณกรรม
สมัยใหม่ มาจากภาษากรีก ว่า “Apo-calyptein”
แปลว่า “การเปิดเผย (un-veil) โดยวรรณกรรม
แนวโลกาวสานถูกนำมาจากการเปิดเผยวันสิ้นสุด
ประวัติศาสตร์” ทั้งนี้ Garrard (2012: 93) กล่าวว่า
เป็นเวลาอย่างน้อย 3,000 ปีมาแล้ว ที่มีความเชื่อ
ว่าวันโลกาวสานกำลังจะมาถึง เพราะความผันผวน
ของโลก แม้นักวิชาการจะมีข้อโต้แย้ง

เกี่ยวกับความเชื่อนั้น แต่ก็ดูเหมือนว่ามีเรื่องเล่าเกี่ยวกับวันโลกาวสานที่โดดเด่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมมากมายในปัจจุบัน โดยเริ่มประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตกาล

โลกยุคใหม่เจริญด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความก้าวหน้าดังกล่าวแม้จะนำความสะดวกสบายมาสู่มนุษย์ แต่ก็ได้มีส่วนอย่างมากในการคุกคามทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาของโลกยุคใหม่นับแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มีปัญหาความเสื่อมโทรม การคุกคามทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากฝีมือมนุษย์เป็นปัญหาหลัก และนับวันที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังเช่นการเกิดภาวะโลกร้อนในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศอย่างกว้างขวาง กลายเป็นปัญหาที่คุกคามเป็นอยู่ของคนในสังคมปัจจุบัน ท่ามกลางวิกฤติดังกล่าว ได้เกิดขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นทั่วโลก ความเคลื่อนไหวเหล่านี้มีส่วนก่อให้เกิดจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ใหม่ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแผ่ขยายไปในทุกแวดวงวิชาการทั้งในกลุ่มประเทศตะวันตกและประเทศโลกที่สาม ในแวดวงวรรณกรรมวิจารณ์ก็เกิดแนวคิดและวิธีการใหม่ในการศึกษาวรรณกรรม (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559: 313-314) ซึ่งนักวิจารณ์วรรณกรรมเชิงนิเวศกระแสแรกมักจะให้ความสำคัญกับโลกธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนวิธีการรับรู้โลกธรรมชาติผ่านการนำเสนอภาพความผูกพันของผู้เล่าต่อท้องถิ่น โดยเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ นักวิชาการในกระแสที่สองหันมาให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่ธรรมชาติและมุ่งนำเสนอวิกฤติสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมนุษย์และวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์พอๆ กับสิ่งที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์, 2560 : 273) อาทิ งานเขียนเกี่ยวกับปัญหาหามลภาวะหรือสารพิษที่ปรากฏ

ให้เห็นตั้งแต่หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งได้ทวีความหลากหลายและซับซ้อนขึ้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา วาทกรรมสารพิษเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น โดยมักใช้ร่วมกับวาทกรรมกระแสนิยมชนบท (pastoralism) ภาวะกาลสิ้นโลก (apocalypse) และความเป็นหลังสมัยใหม่ (postmodernism) รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ไม่อาจแยกขาดจากสภาพโลกปัจจุบัน (พชรวรรณ บุญพร้อมกุล, 2562 : 392) ดังเช่นบทความเรื่อง “กายฟ่ายพิษ : ร่างกาย ตัวตน สังคม และมลภาวะ ใน Body Toxic: An Environmental Memoir ของ ซูซาน แอนโทเนตตา” ของดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์ (2559 : 118 -119) ซึ่งได้วิเคราะห์งานเขียนดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ตัวบท Body Toxic ชี้ให้เห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่แท้แล้วเกิดจากโลกทัศน์ของผู้คนและปัจจัยต่างๆ ทางสังคม แอนโทเนตตานำประเด็นที่เกี่ยวกับทั้งเพศสถานะ ชนชั้น สถานะทางเศรษฐกิจสังคม และโครงสร้างทางวัฒนธรรมมาผูกโยงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เห็นความสลับซับซ้อนของปัญหา และความเชื่อมโยงอย่างแยกกันไม่ขาดของสิ่งที่ดูเหมือนจะเป็นข้อตรงข้ามระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรม” อาจกล่าวได้ว่า แท้จริงแล้ว ภาวะกาลโลกรวน (apocalypse) นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากมนุษย์ ซึ่งมักตั้งตนอยู่บนมโนทัศน์ว่าอยู่เหนือสิ่งอื่นใดทั้งปวง

ในบทความของชัยยนต์ ทองสุขแก้ง (2563 : 214) เรื่อง “เมื่อธัญญาหารถูกผลาญสิ้น: อ่านโรคระบาดไวรัสและหายนภัยธรรมชาติในนวนิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง เดอะเดธออฟกราส (The Death of Grass)” ระบุว่าปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดสังคมดิสโทเปียและทำหน้าที่เป็นผู้นำของวันสิ้นโลกคือความไม่เท่าเทียมกันในรูปแบบที่หลากหลายและลำดับชั้นที่ฝังลึก โดยแสดงให้เห็นเป็นพิเศษว่าการทำลายสิ่งแวดล้อมมีความ

เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับปัญหาสังคมที่เกิดจากปัจจัยทั้งสองนี้ อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้น รายงานยังโต้แย้งว่า สังคมดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากต่อมุมมองของตัวละคร ซึ่งส่งผลให้เกิดจริยธรรมที่บิดเบี้ยวในที่สุด ภูมิภาคนี้คือโทเปียนี้และจรรยาบรรณที่บิดเบี้ยวได้ให้กำเนิดคนสองประเภท: หนึ่งคือ Crake นักชีววิทยาศาสตร์ระดับเมกาโลมาเนียที่พยายามอย่างชอบธรรมในการสร้างโลกที่ดีกว่านี้เกือบจะทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ทั้งหมด และอีกประเภทหนึ่งคือผู้ที่ยินยอมให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น

ส่วนบทความของพรพรรณ บุญพร้อมกุล (2565 : 1) เรื่อง “‘ธรรมชาติกำลังพูด’: การวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติในคลิป์วิดีโอ ‘Julia Roberts Is Mother Nature’” จากการวิจัยพบว่า ตัวบทนี้ได้ใช้วาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติในรูปแบบผสมผสาน ได้แก่ วาทกรรมธรรมชาติอันดิบเถื่อน (wilderness) และวันหายนะสิ้นโลก (apocalypse) และหลีกเลี่ยงการถกเถียงว่าขาดความสมจริงจากการให้เสียงพูดแก่ธรรมชาติ ด้วยกลวิธีการนำเสนอข้อเท็จจริงที่ยากจะปฏิเสธและอ้างอิงภาพจำที่สาธารณชนมีต่อธรรมชาติอย่างไรก็ตาม แม้จะประสบความสำเร็จจากการมียอดรับชมและส่งต่อสูง แต่คลิป์วิดีโอนี้ นำเสนอธรรมชาติในลักษณะที่แยกขาดโดยสิ้นเชิงจากมนุษย์และวัฒนธรรม และให้ความสำคัญกับความแท้จริงและเป็นที่สุดของธรรมชาติ ซึ่งเป็นการนำเสนอที่มีปัญหา นอกจากนี้ จินตนาการเรื่องการแปรเปลี่ยนอย่างรุนแรงของโลกกายภาพอาจปลุกเร้าอารมณ์หวาดกลัวสิ้นหวังเกินควร เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมเลิกลบบริจาคเงินสนับสนุน อันเป็นการนำเสนอหนทางในการแก้ปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบองค์กรผู้ผลิตและเป้าหมายแอบแฝงในการสื่อสารเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

1. การอุปลักษณะ “ภาวะกาลหลังโลกรวน” ในเรื่องสั้นสิงโตนอกคอก : ความดิบเถื่อนและการล่มสลายของระบบศีลธรรม

การศึกษาอุปลักษณะภาวะหลังโลกรวน ในฐานะวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่า ตัวบทของเรื่องสั้น “ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว” และ “สิงโตนอกคอก” จะสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมและตัวตนของมนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องคุณธรรมและศีลธรรม มี 2 ประการ คือ

1. ภาวะกาลหลังโลกรวน คือ ความดิบเถื่อน
2. ภาวะกาลหลังโลกรวน คือ การล่มสลายของระบบศีลธรรม ดังจะได้นำเสนอพอสังเขปต่อไปนี้

1) ภาวะกาลหลังโลกรวนคือความดิบเถื่อน

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะใช้ตัวบทเรื่องสั้นสิงโตนอกคอก เป็นข้อมูลในการพินิจวิเคราะห์ให้เห็นถึงความดิบเถื่อนของผู้ที่มีอำนาจและสิทธิทางสังคมที่เหนือผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง การขึ้นต้นเรื่องนั้นเป็นการบรรยายสภาพบ้านเมืองที่รกร้างว่างเปล่าและอากาศที่หนาวเหน็บ

[...ถนนสายนี้ทั้งสายมีแต่บ้านร้างเรียงต่อกันไปจนสุดตา ทุกคนอพยพออกไปหลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น...เมื่อเขาหยุดวิ่ง ความหนาวก็แล่นเข้าเกาะกุมกระดูกสันหลัง...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 197)

จากต้นบทข้างต้นนั้นผู้เขียนได้ฉายให้เห็นภาพของบ้านเมืองที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งได้ทิ้งประเด็นเอาไว้ว่า “หลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น”ซึ่งนำไปสู่ข้อสงสัยที่ว่าเหตุการณ์อะไร หลังจากนั้นผู้เขียนจึงค่อยๆ ไขข้อสงสัยว่า แท้จริงแล้วบ้านเมืองร้างเพราะอะไร โดยตัวบทเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก” นั้น เป็นเรื่องที่มีโครงสร้างของเรื่องซ้อนกันอย่าง

สัมพันธ์ ซึ่งกล่าวถึงการหลบหนีการกวาดล้าง ผู้ที่มีความเห็นต่าง ตัวละครเอกคือ นิกสัน เป็น ตัวละครสำคัญที่ทำให้เกิดเรื่องรองที่ซ้อนอยู่อีก 2 เรื่อง คือ เรื่องราวของแซนดี้ จากหนังสือที่นิกสันอ่านในขณะที่หลบหนี และเรื่องราวของสิงโต ที่มีพฤติกรรมไม่เหมือนสิงโตตัวอื่น จากนิทานของครูตันเทรย์เล่าให้นักเรียนของเขาฟัง หนึ่งในนั้นคือแซนดี้ เด็กหญิงตาขาวที่ถูกเด็กตาดำทำร้าย

นิกสัน ชายหนุ่มที่มีตาสีขาว กลุ่มคนที่ถูกพวกตาดำทำร้ายเป็นประจำ แต่เมื่อเขาย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ มีบางสิ่งบางอย่างเป็นต้นตอให้เกิดสงคราม

[...ประชาชนที่มีตาสีขาวไม่อาจทนการกดขี่ข่มเหงได้อีกต่อไป พวกเขาลุกฮือขึ้นต่อต้านนำไปสู่การปราบปรามครั้งใหญ่ กองกำลังทหารถูกส่งเข้ามาในเมืองและฆ่าคนตาขาวโดยไม่ต้องสอบถามอะไรก่อน ประชาชนตาดำได้รับอนุญาตให้ช่วยเหลือกองทัพได้ ภาวะสงครามกลางเมืองเกิดขึ้นได้เพียงสัปดาห์เดียวเขตบางเขตก็กลายเป็นเมืองร้าง เนื่องจากคนตาดำอพยพไปอยู่ในเมืองที่มีความรุนแรงน้อยกว่า ส่วนคนตาขาวก็ตื่นหนีเข้าไปอยู่ในป่า นิกสันเสียพ่อแม่ไประหว่างหลบหนี เขาหลบอยู่ในป่าได้เกือบปีก็คิดว่าอยากจะลงมาในเมือง จึงหลบลงมาที่เมืองเมืองหนึ่งซึ่งถูกทิ้งร้างไปแล้ว แต่ยังมีไฟฟ้าและน้ำประปาอยู่ คนจำนวนมากลงจากภูเขามายังพื้นที่นั้น แล้วการปราบปรามจากรัฐบาลก็ถูกส่งมาอีกครั้ง...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 208)

วาทกรรม “สงคราม” เปรียบเสมือนตัวเร่งให้เกิดการล่มสลายของมนุษยชาติ ดังความเห็นของ Hill (2018) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “วรรณกรรมแนวภาวะกาลหลังโลกรวนนี้ การอยู่รอดของมนุษยชาติถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะจะปรากฏทั้งโรคระบาด ภัยพิบัติ ซอมบี้และสงคราม ซึ่งเป็น

ตัวเร่งให้เกิดการล่มสลายของมนุษยชาติ” ด้วยเหตุนี้ สงครามจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในภาวะกาลหลังโลกรวน ที่สื่อความหมายถึงของความดิ้นรนของผู้มีอำนาจที่เหนือกว่าซึ่งมักกระทำต่อผู้ที่แปลกแยกแตกต่างจากสังคมของตนเอง ดังตัวบทข้างต้นได้บรรยายถึงชนวนเหตุของการเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลตาดำที่ส่งทหารมาปราบปรามประชาชนตาขาว เพียงเพราะพวกเขาต่อต้านการกดขี่ข่มเหงของพวกตาดำ จากเหตุการณ์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า สงครามคือความย่อยยับพินาศของบ้านเมือง กลายเป็นเมืองร้างไร้ผู้คน

แซนดี้ เด็กหญิงตาขาวมีตัวตนเพียงแค่นี้ในหนังสือของนิกสัน แต่มีชะตาชีวิตไม่ต่างจากนิกสันชายผู้ที่กำลังอ่านเรื่องราวของเธอ ซึ่งในวัยเด็กของนิกสันก็เป็นแบบเดียวกับแซนดี้ ถูกทำร้ายรังแกจากเด็กคนอื่นที่มีตาสีดำ แต่ทั้งนิกสันและแซนดี้ เด็กหญิงตาขาวในหนังสือที่เขาอ่านก็ไม่มีสิทธิ์เรียกร้องอะไร

[...อะไร จะสู้หรือ หรือ คนตาขาวไม่มีสิทธิ์สู้ พวกเราต้องยอมพวกเรา ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 201)

ถ้อยคำของคนตาดำในเรื่องราวของแซนดี้ข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมในสังคมในภาวะกาลหลังโลกรวนซึ่งแท้จริงแล้วก็เกิดขึ้นในภาวะกาลโลกรวน เหตุเพราะสงครามที่คนกลุ่มหนึ่งมีอภิสิทธิ์เหนือคนอีกกลุ่มหนึ่ง สร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มที่แตกต่าง ซึ่งอาจกลายเป็นชนวนเหตุของสงครามเฉกเช่นเรื่องราวของนิกสัน ชายผู้ที่อ่านเรื่องราวของแซนดี้อยู่ในขณะนั้น

สิงโต เป็นนิทานที่ซ้อนอยู่ในเรื่องราวของแซนดี้เมื่อ ครูตันเทรย์นำมาเล่าให้นักเรียน คนตาดำกับตาขาวฟัง นิทานเรื่องสิงโตแสดงให้เห็น

พฤติกรรมของสิงโตหนุ่ม สัตว์ที่นอกคอกจากเผ่าพันธุ์เดียวกัน คือไม่ยอมทำร้ายสัตว์อื่น

[...เจ้าแคะเพิ่งรู้ว่าสิงโตอยู่ที่ก้นดงนั้นเอง มันลุกขึ้นและตั้งท่าวิ่ง แต่สิงโตร้องห้ามว่า “ท่านแคะอย่าตกใจกลัวฉันเลย ฉันไม่ได้มีเจตนาจะทำร้ายท่าน ฉันเพียงแต่อยากเป็นเพื่อนกับท่านเท่านั้นเอง”

เจ้าแคะไม่เชื่อในสิ่งที่เจ้าปากกล่าว มันถอยหลังหนีด้วยขาที่สั่น และร้องขอด้วยเสียงที่สั่นว่า “ท่านเจ้าป่าผู้ประเสริฐ ได้โปรดไว้ชีวิตฉันเถอะนะ”

“ฉันไม่ได้ต้องการทำร้ายท่าน” สิงโตยืนยันอีกครั้ง “เข้ามาใกล้ๆ ฉัน มาสนทนากันเถอะ...”

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 204)

จากตัวบทข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกใช้สิงโตหนุ่มเป็นตัวละครที่ทำหน้าที่สั่นคลอนความเข้าใจของผู้เล่าเรื่องและผู้อ่านที่มีต่ออารยธรรมของมนุษย์ การใช้มุมมองของสิงโตหนุ่มในการพินิจวิเคราะห์ให้เห็นความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีอำนาจและสิทธิทางสังคมเหนือผู้อื่น และที่สำคัญผู้เขียนเน้นให้เห็นอย่างน่าสะเทือนใจว่าสิงโตหนุ่มที่เหมือนคน “นอกคอก” นี้ จะต้องกระทำตามสัญชาตญาณของความเป็นสัตว์ป่า ที่ต้องกระทำตามเผ่าพันธุ์นักรล่าของตนเอง

[...สิงโตหนุ่มพยายามเอ่ยห้าม แต่เพื่อน ๆ ก็บอกว่า “ทำไมท่านจึงไม่ยอมล่าแคะ แคะเป็นอาหารของเรา ท่านคงเป็นสิงโตขี้ลาดตาขาวกระมัง”

“ฉันไม่ได้ขี้ลาดตาขาว” สิงโตหนุ่มยืนยัน

“ถ้าอย่างนั้นท่านจงล่าแคะให้เราดูเป็นขวัญตาเถิด” สิงโตตัวอื่น ๆ บอก

สิงโตหนุ่มจึงย่องเข้าไปใกล้แคะตัวหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากแคะตัวอื่น ๆ และกระโดดผลุงเดี่ยวเข้าตะครุบมัน เจ้าแคะพยายามดิ้นหนีแต่สิงโต

เอี้ยวตัวไปกัดเข้าที่คอหอยของมันที่เดียวถึงแก่ความตาย

ก่อนที่เจ้าแคะจะขาดใจ มันได้เอ่ยออกมาเบาๆ “เห็นไหมท่านสิงโต เพราะอย่างนี้ไง วันนั้นฉันถึงไม่ยอมเป็นเพื่อนกับท่าน” เจ้าสิงโตจึงได้รู้ว่าแคะตัวนั้นคือตัวเดียวกับที่มันอยากเป็นเพื่อนด้วยนั่นเอง...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 206)

เมื่อพิจารณาตัวบทเรื่องสั้น “สิงโตนอกคอก” จากเหตุการณ์ของตัวละครที่มีความแตกต่างจากผู้มีอำนาจและสิทธิทางสังคม จะเห็นได้ว่าในแต่ละเหตุการณ์แต่ละเรื่องราวที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่มีผลมาจากความดิ้นเถื่อนของผู้มีอำนาจและสิทธิทางสังคมเหนือผู้อื่น ซึ่งผู้ที่มีความแตกต่างในเชิงกายภาพคือดวงตา ก็ถูกจำกัดสิทธิทางสังคมต่างๆ จนกลายเป็นสงครามปราบปรามผู้เห็นต่าง เช่นเดียวกับสิงโตที่มีความแตกต่างในเชิงความคิดคือไม่ยอมทำร้ายสัตว์อื่น

2) ภาวะกาลหลังโลกรวนคือการล่มสลายของระบบศีลธรรม

เรื่องสั้น ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว เป็นเรื่องที่มีโครงเรื่องกล่าวถึงเมืองเมืองหนึ่งซึ่งในฤดูหนาวจะหนาวอย่างโหดร้ายทารุณ ความหนาวพรากชีวิตของผู้คนในเมือง ทั้งยังเป็นเมืองที่ต้องทำหน้าที่ดูแลหนังสือทางศาสนาที่สำคัญ ซึ่งคณะนักบวชจะเดินทางมาแสวงบุญและอ่านเมื่อสิ้นฤดูหนาว การนำเสนอภาวะกาลหลังโลกรวนจากวิกฤติสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับทัศนคติของมนุษย์ต่อสรรพชีวิตรอบตัว แม้ว่าตัวบทของเรื่องสั้น ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว จะมีได้กล่าวถึง ต้นตอวิกฤติสิ่งแวดล้อมมาจากสาเหตุใด เพียงแต่เป็นการกล่าวเปิดถึงความเห็นบนหนาวที่โหดร้ายทารุณ

[...หากมีสิ่งเดียวที่เขาจะกล่าวโทษได้
เขาจะกล่าวโทษความเหินห่าง

แต่เมื่อเดวิดรู้ว่าเขาไม่อาจโทษความ
เหินห่างได้ ความเหินห่างเป็นเพียงธรรมชาติ
อันไร้ชื่อที่โลกมอบให้กับมนุษย์เป็นของขวัญ
เธอแฉมาเยี่ยมเยียนปีละครั้งด้วยความคิดถึง
หวังจะได้รับ การต้อนรับฉันทมิตร โดยไม่รู้ตัวเลย
ว่าเธอได้พาความเจ็บปวดโหดร้ายทารุณมาสู่
เจ้าบ้านมากมายเพียงใด ความไร้ชื่อและสวยงาม
บริสุทธิ์ของหิมะแรกในฤดูหนาวเป็นสิ่งที่ไม่อาจ
มีใครสาปส่ง แม้ทุกคนจะรู้ว่าหลังจากนี้ สิ่ง
ที่ตามมาจะทารุณโหดร้ายเกินทานรับ...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 3)

จากตัวบทข้างต้น จิตานันท์เลือกใช้
ตัวละครมนุษย์ “มอเดรีด” เป็นตัวละครเอกใน
การดำเนินเรื่อง เพื่อวิเคราะห์ความคิด ความเชื่อ
และพฤติกรรมของมนุษยชาติ ที่มักจะกล่าวโทษ
ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อมนุษย์เองได้รับความ
เดือดร้อนจากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น
มาพินิจพิจารณาและวิพากษ์สังคมมนุษย์ที่หลงลืม
ว่า ต้นสายปลายเหตุของวิกฤติสิ่งแวดล้อมมาจาก
น้ำมือของมนุษย์ จนนำมาสู่ผลกระทบที่เป็นความ
ทุกข์ทรมานทั้งกายและใจอย่างสาหัส

[...การมาของมันอาจเปรียบได้กับคนขับ
รถม้าอำมหิตที่มาพร้อมแสยาวดัดฟันดัดหลัง
ของพวกเขา ซึ่งตามมาหลังการควมผ่านของอาช
าสูด่าทอมีนตัวใหญ่ที่เพิ่งเหยียบผ่านไปและทำให้
กระดูกสันหลังของพวกเขาแหลกเป็นชิ้นๆ ไม
นานอาหารที่สำรองไว้ก็หมด พื้นที่สำรองสำหรับ
ฤดูหนาวก็ไม่มีเหลือ...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 3)

ตัวบทค่อยๆ เริ่มไขให้เห็นว่าความเหิน
ห่างอันแสนโหดร้ายราวกับว่า “การมาของมันอาจ
เปรียบได้กับคนขับรถม้าอำมหิตที่มาพร้อม แสยาว
ดัดฟันดัดหลังของพวกเขา” ความเหินห่างนี้
ได้พรากชีวิตของคนในครอบครัวของพวกเขาไป
ทีละคนสองคน อาหารสำรองหมด พื้นที่สำรองหมด
ศพของผู้ที่เสียชีวิตกลายเป็นอาหารมื้อสำคัญ
ให้กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

[...มีข่าวลือมากมายเกี่ยวกับการกินศพ
ในครอบครัวของตนเอง เพื่อนบ้าน บางคนถึงขั้น
ไปเคาะประตูขอแบ่งเนื้อเมื่อได้ข่าวว่าบ้านข้างๆ
มีใครบางคนตาย บางครั้งเนื้อก็ถูกหยิบยื่นให้ด้วย
ใจอารี แต่บางครั้งก็ถูกตวาดกับพร้อมคำตอบว่าได้
ฝังลูกเล็กเด็กแดงหรือคนชรานั้นไปแล้ว...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 8)

ทุกคนในเมืองที่ยังมีชีวิต ล้วนแต่ยังมี
จิตสำนึก ความรู้สึก หากแต่พวกเขาถูกกระทำให้
กลายเป็น “ซอมบี้” ที่ต้องกินเนื้อของผู้ที่ตายจาก
ฤดูหนาวอันแสนโหดร้ายเพื่อให้อยู่รอดเพียงแค
่วันต่อวัน เพราะไม่มีอาหารหรือสิ่งมีชีวิตอื่นใด
หลงเหลืออยู่ในเมืองนั้นเลยตลอดฤดูหนาว ภาพ
การกระทำเช่นนี้ไม่ต่างจากการทำให้ชาวเมือง
กลายเป็นอื่นไปโดยปริยาย และสิ่งที่จะทำให้มอ
เดรีดและชาวเมืองรอดพ้นจะฤดูหนาว อันแสน
โหดร้ายนี้ คือการเผาคัมภีร์สำคัญทางศาสนา
ที่พวกเขาได้รับหน้าที่ให้ดูแลตกทอดรุ่นสู่รุ่น แม้ว่า
ท้ายที่สุดแล้ว คัมภีร์เหล่านั้นมีความหมายเพียง
เป็นเชื้อเพลิงที่ให้ความอบอุ่นกับพวกเขาตลอด
ฤดูหนาว การเผาคัมภีร์สำคัญทางศาสนาทำให้
มอเดรีดและชาวเมืองถูกมองว่าเป็นพวกไร้อารยะ
ป่าเถื่อนที่ไม่รู้ความสำคัญของคัมภีร์นั้น

[...แล้วพวกแกก็เฝ้ามัน พวกโจ้ มีแต่คน
โง่กับเผด็จการเท่านั้นที่เฝ้าหนังสือ พวกแกทำลาย
ขุมปัญญาของมนุษยชาติ...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 15)

“การเผาหนังสือ” ในทัศนคติของคณะนักบวชที่ไม่ได้สนับสนุนให้ทำลายขุมปัญญาของมนุษยชาติ ถึงแม้จะเป็นการทำเพื่อความอยู่รอดสะท้อนให้เห็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพในการมีชีวิตอยู่ของผู้ที่ด้อยกว่าตน ดังนั้น หากพิจารณาคำว่า “พวกโจร” ตามคำดำของคณะนักบวชแล้ว มอเดรีตและชาวเมืองที่ยังมีชีวิตอยู่จึงกลายเป็นสิ่งมีชีวิตเดียวที่ไร้อารยะและถูกเบียดขับให้กลายเป็นอื่นโดยปริยาย

จะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ใช้มุมมองและเรื่องราวของมอเดรีตในการสะท้อนให้ผู้อ่านได้ใช้จินตนาการทำความเข้าใจความรู้สึกของมนุษย์ที่ถูกกักขังไว้หลังกำแพงในตลอดฤดูหนาวอันแสนโหดร้าย มอเดรีตและชาวเมืองหลังกำแพงสูงได้รับ การนำเสนอในฐานะที่เป็นเหยื่อของกลุ่มวัฒนธรรมกระแสหลัก คือคณะนักบวชนักแสวงบุญ ซึ่งไม่ได้ให้ความช่วยเหลือใดๆ ต่อมอเดรีตและชาวเมืองในฐานะผู้ดูแลคัมภีร์สำคัญทางศาสนา ซ้ำยังถูกกลุ่มนักบวชตำหนิเพราะเผาคัมภีร์ ที่มีความหมายถึงการอยู่รอดของ มอเดรีตและชาวเมืองในฤดูหนาว นั่นคือฝันอันสุดท้ายที่พวกเขาเมื่ออยู่

อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นสิงโตนอกคอกเป็นโลกสมมุติซ้อนโลกสมมุติที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในฐานะภาพแทนของความเป็นมนุษย์ที่ไม่มีค่าใดๆ ในสังคมในภาวะกาลหลังโลกรวน ดังนั้น เรื่องสั้นขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว และ สิงโตนอกคอก คือโลกสมมุติที่ความเป็นมนุษย์ไม่มีค่า การลดทอนความเป็นมนุษย์ให้กลายเป็นอื่นในมุมมองของผู้ที่เห็นอกว่า

2. การสื่อความหมาย “ภาวะกาลหลังโลกรวน” ในเรื่องสั้นสิงโตนอกคอก : อำนาจธรรมชาติและ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นภาพของ “ภาวะกาลหลังโลกรวน” ในฐานะของสัญลักษณ์ของอำนาจธรรมชาติที่อาจมีต้นตอมาปัญหา

สิ่งแวดล้อมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นชนวนเหตุให้เกิดสงครามระหว่างมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน ที่มีได้มีความหมายเป็นเพียงแค่การล่มสลายเท่านั้น การผลิตซ้ำอนุภาคเหตุการณ์และสร้างความหมายของภาวะกาลหลังโลกรวนให้มีความหมายที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและเป็นภาวะที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตและธรรมชาติคือฉากมอเดรีตและชาวเมือง ซึ่งอาศัยอยู่หลังกำแพงเมืองนั้นว่า แท้จริงแล้ว ภัยธรรมชาติมีอำนาจเกินกว่าที่มนุษย์จะหยั่งถึงและสามารถต้านทานต่อภัยพิบัตินั้นได้

1) ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจธรรมชาติ

แม้ว่าตัวบทเรื่องสั้น ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว จะมีได้กล่าวถึงต้นตอของวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม แต่ตัวบทก็ได้บรรยายความโหดร้ายของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งต้องหลบซ่อนภายในกำแพงเมือง ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้มนุษย์หลังกำแพงนั้นรอดตลอดฤดูหนาวอันโหดร้าย อย่างไรก็ตามกำแพงนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะต้านทานอำนาจของธรรมชาติได้

[...หากมีสิ่งเดียวที่เขาจะกล่าวโทษได้ เขาจะกล่าวโทษความเหี้ยมหนวด

แต่มอเดรีตรู้ดีว่าเขาไม่อาจโทษความเหี้ยมหนวดได้ ความเหี้ยมหนวดเป็นเพียงธรรมชาติอันไร้ชื่อที่โลกมอบให้กับมนุษย์เป็นของขวัญ เธอแวะมาเยี่ยมเยียน ปีละครั้งด้วยความคิดถึงหวังจะได้รับการต้อนรับฉันทมิตร โดยไม่รู้ตัวเลยว่าเธอได้พาความเจ็บปวดโหดร้ายทารุณมาสู่เจ้าบ้านมากมายเพียงใด ความไร้ชื่อและสวยงามบริสุทธิ์ของหิมะแรกในฤดูหนาวเป็นสิ่งที่ ไม่อาจมีใครสาปส่ง แม้ทุกคนจะรู้ดีว่าหลังจากนี้ สิ่งที่มาจะมาจะทารุณโหดร้ายเกินทานรับ...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 3)

ความหนาวเหน็บที่มือเดร็ดอยากจะกล่าวโทษ ก็เพราะความโหดร้ายที่ปรากฏชีวิตของชาวเมืองคนแล้วคนเล่า ถึงแม้จะเป็นฤดูกาลละครึ่งต่อปี แต่ก็เป็ฤดูกาลที่แสนนานสำหรับมือเดร็ดและชาวเมือง ความหนาวเหน็บจึงมีฐานะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์และยากที่มนุษย์จะหยั่งรู้ว่าภัยพิบัติเช่นนี้จะเลวร้ายเพียงใด

[...ความหนาวเหน็บนั้นตราอยู่ในใจของผู้คน ทุกคนเปลี่ยนไปต่างถูกสลักด้วยบาดแผลลึกกว่าฤดูหนาวครั้งใดที่เคยผ่านมา พวกเขายังระลึกถึงคนที่ตายจากไป ถึงเนื้อที่พวกเขาล้มรส ความหิวโหย หนาวเหน็บ และสูญเสียยังคงไล่หลอกหลอนพวกเขาในยามราตรีมือเดร็ดเองก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกันเขากินน้อยเหมือนนอ ก เตรียมร่างกายให้เคยชินกับความอดอยากที่อาจมาถึงอีกครั้งในปีหน้า

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 14)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า ภาวะกาลหลังโลกรวน เป็นภาวะที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน ความหิวโหย ความหนาวเหน็บ เป็นสิ่งที่ผู้คนในเมืองต้องเผชิญในทุกๆ ปีที่ความหนาวอันแสนโหดร้ายมาเยือน ดังที่ Hill (2018) กล่าวไว้ว่า “องค์ประกอบที่ปรากฏในวรรณกรรมแนวภาวะกาลหลังโลกรวน มักจะปรากฏทั้งโรคระบาด ภัยพิบัติ ซอมบี้ และสงคราม ซึ่งมักเป็นตัวเร่งให้เกิดการล่มสลายของมนุษยชาติ ทั้งยังเผชิญกับการกระทำที่สิ้นหวังและความเกลียดชังอย่างไร้สติ”

ฉะนั้น อำนาจธรรมชาติที่ปรากฏในเรื่องสั้น ขอรับผิดทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว มีโครงเรื่องสอดคล้องกับแนวคิดภาวะกาลหลังโลกรวน ได้สะท้อนให้เห็นสังคมแบบอีโค-ดิสโทเปีย ไม่ว่าจะเป็ความทุกข์ยาก ความหิวโหย การถูกกดขี่ข่มเหง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งสภาวะเหล่านี้

มักจะปรากฏในวรรณกรรมแนวภาวะกาลหลังโลกรวนที่เกิดจากวิกฤติการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดลอม ซึ่งชีวิตมือเดร็ดและชาวเมือง ล้วนแล้วแต่เป็นภาพแทนของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถหยั่งถึงได้ว่าจะความโหดร้ายเพียงใดซ่อนอยู่

2) ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมกัน (inequality) ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันมักจะปรากฏในทุกๆ เรื่อง ในทุกๆ พื้นที่ ในทุกๆ ภาคส่วน และในทุกๆ กาลเวลา ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะหยิบยกเอาเรื่องสั้น สมาชิกในหลุมหลบภัย และ สิงโคนอกคอก มาพินิจพิเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาวะกาลหลังโลกรวน ซึ่งปรากฏความเหลื่อมล้ำในสังคมถึงความตอนหนึ่งในเรื่องสิงโคนอกคอก ว่า

[...มนุษย์ที่มีดวงตาตรงกลางเป็นสีขาว แทนสีดำเกิดขึ้นครั้งแรกบนโลกเมื่อสามร้อยปีก่อน เนื่องจากการกลายพันธุ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มนุษย์เผ่าตาขาวมีสถานะด้อยกว่าเผ่าตาดำที่มีอยู่ก่อนมาตลอด พวกเขาอยู่ร่วมกันในสังคมแต่คนตาขาวมักจะถูกกีดกันหรือไม่ก็รังแก นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิต่างๆ ในสังคมน้อยกว่าคนตาดำด้วย

ในโรงเรียน เด็กๆ ตาขาวมักถูกเด็กตาดำรังแก บนรถประจำทาง คนตาขาวต้องลุกขึ้นให้คนตาดำนั่ง ค่าแรงขั้นต่ำของคนตาขาวเป็นครึ่งหนึ่งของอัตราสำหรับคนตาดำ สิทธิในการเลือกตั้งของคนตาดำมีสองเสียง และคนตาขาวมีหนึ่งเสียง

สำหรับทุกคนบนโลกใบนี้ สิ่งที่เป็นอยู่นี้คือเรื่องธรรมดา...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 200)

การใช้ “ดวงตา” สีขาและสีดำ ซึ่งคืออวัยวะในร่างกายที่มีความสำคัญต่อการมองเห็น

การรับรู้และการจดจำด้วยการดูเช่นเดียวกัน เป็นตัวกำหนดให้เห็นถึงความแตกต่างคือการกำหนดให้สถานะทางสังคมต่ำต้อยลง สร้างความเหลื่อมล้ำให้เกิดขึ้นในสังคม สังคมที่คนตาดีมีความเป็นอภิสิทธิ์ชนในทุกๆ ด้าน บ่งบอกให้เห็นว่า นั่นคือปกติสิทธิ เสรีภาพ สวัสดิการของผู้ที่มีความต่ำต้อยและแตกต่าง ไม่ให้มีจุดยืนในสังคมได้ ซึ่งภาวะเช่นนี้นำไปสู่การต่อสู้ครั้งใหญ่ ดังความตอนหนึ่งว่า

[...ประชาชนที่มีตาสีขาวไม่อาจทนต่อการกดขี่ข่มเหงได้อีกต่อไปพวกเขาลุกฮือขึ้นต่อต้านนำไปสู่การปราบปรามครั้งใหญ่ กองกำลังทหารถูกส่งเข้ามาในเมืองและฆ่าคนตาขาวโดยไม่ต้องสอบถามอะไรก่อน ประชาชนตาดีได้รับอนุญาตให้ช่วยเหลือกองทัพได้ ภาวะสงครามกลางเมืองเกิดขึ้นได้เพียงสัปดาห์เดียวเขตก็กลายเป็นเมืองร้าง เนื่องจากคนตาดีอพยพไปอยู่ในเขตที่มีความรุนแรงน้อยกว่า ส่วนเหล่าคนตาขาวก็ตื่นหนีเข้าไปอยู่ในป่า นิสันเสียพ่อแม่ไประหว่างหลบหนี เขาหลบอยู่ในป่าได้เกือบปีก็คิดว่าอยากจะลงมาอยู่ในเมือง จึงหลบลงมาที่เมืองเมืองหนึ่งซึ่งถูกทิ้งร้างไปแล้ว แต่ยังมีไฟฟ้าและน้ำประปาอยู่คนจำนวนมากลงจากภูเขามายังพื้นที่นั้นแล้วการปราบปรามจากรัฐบาลก็ถูกส่งมา อีกครั้ง...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 208)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นความรุนแรงเชิงกายภาพ กล่าวคือ การทำสงครามที่ทำให้ประชาชนตาขาวต้องหลบหนีและล้มตาย ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคม เช่นเดียวกับเรื่องสั้น สมาชิกในหลุมหลบภัย ซึ่งกล่าวถึงครอบครัวหนึ่งที่ร่ำรวยมหาศาล เป็นผู้มีอำนาจในประเทศ สร้างหลุมหลบภัยเพื่อหลีกเลี่ยงภัยสงครามบนภาคพื้นลงไปหลบซ่อนใต้ดิน โดยเป็นการเปิด

เรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างและเหลื่อมล้ำในสังคม ดังความตอนหนึ่งว่า

[...ใครกันนะที่มีกำลังทรัพย์มากพอจะสร้างสถานที่หลบภัยที่เพียบพร้อมขนาดนี้ได้ ผมบอกคุณได้แค่พ่อของผมเป็นบุคคลผู้มีอำนาจมากในประเทศร่ำรวย ทันทีที่พ่อได้ข่าวเกี่ยวกับสงคราม พ่อก็เริ่มต้นสร้างห้องใต้ดินนี้และสำรองอาหารเอาไว้ เมื่อสงครามมาถึงเมืองของเรา พ่อก็พาแม่และลูกสองคนหลบลง ห้องใต้ดิน พวกเราปลอดภัยและมีอาหารกิน อุ่นสบายอยู่ใต้ผืนดินที่ลงไปด้วยเลือด...]

(จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท, 2560 : 172)

ถ้อยประโยคที่ว่า “ใครกันนะที่มีกำลังทรัพย์มากพอจะสร้างสถานที่หลบภัยที่เพียบพร้อมขนาดนี้ได้ ผมบอกคุณได้แค่พ่อของผมเป็นบุคคลผู้มีอำนาจมากในประเทศร่ำรวย” ได้บ่งบอกถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมได้เป็นอย่างดี คนรวยมักจะปลอดภัยในทุกภาวะ แต่คนยากไร้หรือคนทั่วไปที่ไม่ได้มีกำลังที่จะสร้างความปลอดภัยจากภัยพิบัติหรือภัยสงครามให้กับตนเองได้ ต้องทนทุกข์ต่อเหตุการณ์ที่ไม่อาจหลบหลีกได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของความเหลื่อมล้ำทางสังคม แท้จริงแล้วก็คือ ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันมักจะปรากฏในทุกๆ เรื่อง ในทุกๆ พื้นที่ ในทุกๆ ภาคส่วน และในทุกๆ กาลเวลา ซึ่งมักสะท้อนให้เห็นในด้านสวัสดิภาพในชีวิตของผู้คนในสังคมที่มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาภาวะกาลหลังโลกรวนในเรื่องสั้นสั้นนอกคอกทำให้เห็นถึงการอุปโลกน์ 2 ประการคือ ประการหนึ่ง ภาวะกาลหลังโลกรวนเป็นอุปโลกน์ของความดิบเถื่อน ซึ่งเป็นอำนาจ

ความดิบเถื่อนของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า กระทำต่อผู้ที่แตกต่างและต่ำต้อยกว่าตนเอง ซึ่งผู้ที่แตกต่างและต่ำต้อยกว่ามักจะกลายเป็น “เหยื่อ” ของผู้ที่มีอำนาจซึ่งมักตั้งตนอยู่บนมโนทัศน์ที่ว่าตนเหนือกว่าผู้อื่น ประการที่สอง ภาวะกาลหลังโลกรวนเป็นอุปลักษณะของการล่มสลายของระบบศีลธรรมของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ที่มักจะกดขี่ข่มเหง ไร้ซึ่งศีลธรรมต่อผู้ที่แตกต่างและต่ำต้อย

นอกจากการอุปถัมภ์ข้างต้นแล้ว ยังพบว่ามีการนิยามความหมายให้กับภาวะกาลหลังโลกรวน 2 ประการ คือ ประการแรก ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจธรรมชาติ ซึ่งเป็นอำนาจธรรมชาติที่มนุษย์สามารถหยั่งถึงได้ เป็นการสั่นคลอนความเข้าใจของมนุษย์ที่มักตั้งตนบนมโนทัศน์ที่ว่าตนเองอยู่เหนือธรรมชาติทั้งปวง แต่แท้จริงแล้วกลับพบว่า ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ และยังสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถควบคุมธรรมชาตินั้นได้ ประการที่สอง ภาวะกาลหลังโลกรวนในฐานะสัญลักษณ์ของความเหลื่อมล้ำทางสังคมซึ่งสะท้อนความไม่เท่าเทียมกัน โดยมักจะปรากฏในทุกๆ เรื่องในทุกๆ พื้นที่ ในทุกๆ ภาคส่วน และในทุกๆ กาลเวลา อันเชื่อมโยงไปถึงเรื่อง สวัสดิภาพของผู้คนในสังคมหลังโลกรวนได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ ข้อค้นพบใหม่พบว่า ภาวะกาลหลังโลกรวนมิใช่เพียงแค่อุปลักษณะของความดิบเถื่อนและการล่มสลายของระบบศีลธรรมเท่านั้น แต่ได้สะท้อนให้เห็นกระแสจิตสำนึกของผู้ที่มีอำนาจหรือมีความเป็นอภิสิทธิ์ชนบางกลุ่มบางคนอย่างเช่นสิงโตที่ไม่ยอมกินแกะ เพราะต้องการเป็นมิตรสหายกันเท่านั้น

นอกจากนี้ การวิพากษ์ทัศนคติที่ทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อมนุษย์ หรือมนุษย์ต่อธรรมชาติ ด้วยบทเรื่องสั้นทั้งสามเรื่องยังพยายามชี้ให้เห็นว่าความเป็น “มนุษย์” นั้น อันที่จริงมิใช่สภาวะที่มีความแตกต่างไร้ความเท่าเทียม เพราะอำนาจหรือความเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาตามกระบวนการประกอบสร้างและนิยามความหมายทางวัฒนธรรมของมนุษย์ต่างหาก

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้มาจากโครงการ “ภาวะกาลหลังโลกรวนในเรื่องสั้นสิงโตนอกคอก: การอุปถัมภ์และการสื่อความหมาย” และผ่านการรับรองมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์แล้ว (รหัสโครงการ : HEC-02-66-007) โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตขอนแก่น วันที่ 27 พฤศจิกายน 2566

เอกสารอ้างอิง

- จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท. (2560). *สิงโตนอกคอก*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- ชัยยนต์ ทองสุขแก้ง. (2563). “เมื่อธัญญาหารถูกผลาญสิ้น: อานโรคระบาดไวรัสและหายนภัยธรรมชาติ ในนวนิยายวิทยาศาสตร์เรื่อง เดอะเดธออฟกราส (The Death of Grass)”. *มนุษยศาสตร์สาร*. 21(2), 214-234.
- ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์. (2559). “กายฟ่ายพิษ : ร่างกาย ตัวตน สังคม และมลภาวะ ใน Body Toxic: An Environmental Memoir ของ ซูซาน แอนโทเนตตา” ใน *พินิจปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านมุมมองวรรณกรรมอเมริกันร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์. (2560). “การวิจารณ์วรรณกรรมแนวนิเวศ (Ecocriticism) : บทแนะนำเบื้องต้น” ใน *ทฤษฎีกับการวิจารณ์ศิลปะทัศนะของนักวิชาการไทย*. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์นาคกร.
- ธัญญา สังขพันธ์านนท์. (2559). *แวนวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย*. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคกร.
- เพชรวรรณ บุญพร้อมกุล. (2562). “Ecocriticism นิเวศวิจารณ์: วรรณกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โลก” ใน *นวิถึ: วิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- เพชรวรรณ บุญพร้อมกุล. (2565). “ธรรมชาติกำลังพูด”: การวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ในคลิป์วิดีโอ “Julia Roberts Is Mother Nature”. *วารสารศิลปศาสตร์*. 22(2), 1-23.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- Buell, L. (1995). *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing and the Formation of American Culture*. London: Princeton University Press.
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. New York: Routledge.
- Heffernan, T. (2015). “The Post-Apocalyptic Imaginary: Science, Fiction, and the Death Drive”. *English Studies in Africa*. 58(2). pp 66-79.
- Lakoff, G. & M. Johnson. (1980). *Metaphor We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
- Tessa, H. (2018). Post-Apocalyptic Literature: Humanity’s Survival Tool. *Proceedings of The National Conference On Undergraduate Research (NCUR) 2018*. University of Central Oklahoma Edmond, Oklahoma.
- Thompson, D. (1997). *The End of Time: Faith and Fear in the Shadow of the Millennium*. London: Minerva.